

Sorsok és sortűz – Király Farkas regényéről

Király Farkas: *Sortűz*

Magyar Napló, 2018

A múlt kibeszélésének és feldolgozásának terhes feladata, kivált, ha nem ideológiai irányítással történik, klasszikus szépírói feladat. A közelmúlt történeteinek megírása, nem generációs visszaemlékezések, hanem személyesen megélt epizódokból készített vázlatok alapján: olyan elodázhatatlan munka, melyre sem olvasói, sem szerkesztői utasítás nem hat ugyan, mégis érezhetően nyomás alatt vannak az ezzel próbálkozó szerzők. Nincs, mert nem lehet elvárás, mégis az olvasó – ha ki nem mondja is – várja, hogy valakik helyette is megírják, elmondják, összefüggésekben is láttassák azt, amit – kortársként – átélt, átélünk. Épp ezért lehet könnyen és nagyokat hibázni, no, nem a pontosságban, hiszen a narratívák eltérők lehetnek, ez gazdagítja a múlt megismerésének lehetőségeit, sokkal inkább a megfelelő távolság megképzésében. Hiszen a benne szereplés minden irodalmi alkotás szerves része, a dokumentarista irodalom azonban mást is vállal: az adatolt eseményeknek való megfelelést. Ha sikerül mindezt hitelesen és a megfelelő irodalmi eszközökkel megjeleníteni, a mű sikerre van ítélve. Király Farkas *Sortűz* című munkája ilyen. Mind alkotói elképzelésben, mind a megvalósításban bravúros, miközben az ismert – de harminc év távlatából, megkoptott ismerettel kezelt – történetszálla fűz fel mikro történeteket úgy, hogy lélektanilag ad hozzá a nagy egészhez.

1989 őszén és kora télén járunk a sok-nemzetiségű Romániában. A Szovjetunió uralta Kelet-Európa mint birodalmi rész omladozik, a szabadság szele fúj mindenhol, és békés átmenet bontakozik ki szerte a vasfüggönyön innen. Bár máshol is van

esély háborúra (gondoljunk csak a még korábbi lengyel eseményekre), igazán komoly atrocitások a román világban történnek, a világsajtót bejáró képek kitörölhetetlenül hozzátartoznak a kelet-európai rendszerváltás-történetekhez.

A *Sortűz* négy főszereplő történetébe enged beleslátni, a jelenükről olvashatunk, napról napra követve őket pár hetes útjukon. Ahhoz, hogy szinte laboratóriumi körülmények között láthassuk őket, és szavaik, gondolataik és tetteik megítélhetők legyenek, Király egy kézenfekvő szcénát választ: katonákat szerepeltet, azaz a személyiségüket mintegy bezárja egy olyan közegbe, ahol a legélesebb helyzetekben mutatkoznak meg. A katonatörténetek romantikája ma már ritka vendég az irodalmi alkotásokban, a *Sortűz* is inkább párja Garaczi *Arc és hátraarc* című regényének vagy Csabai László *Egerek* című elbeszélésének, ahol a kiszolgáltatottság, a bezártság mindennapos élménye az az alapszituáció, amiben a főhősöket szemlélhetjük. A román hadseregben szolgáló más nemzetiségűek külön terhe az idegenség, és ez ugyanígy vonatkozik arra is, aki kénytelen elviselni a más nyelvűek okozta félelmet is. Ugyanis a *Sortűz*ben nem egy vagy két főszereplőt ismerhetünk meg, hanem egyszerre négyet: Samu, Jovan, Mircea és Hans négy különböző nemzetiségű szépreményű fiatal, kiknek sorsán keresztül majdnem a teljes skála megmutatható. Ezzel tulajdonképpen egy ráadás-feszültséget is generál a regény címevel kapcsolatban: míg a sortűz egy kegyetlen megtorlóeszköz, amely nem ismer egyént, egyéni sorsot, nem tiszteli az életet mint egyedi különlegességet, a regény

szövege, a narratívák együttes megmutatása a maga módján ekképp is hitet tesz az alapvető emberi értékek mellett. Különlegesség, hogy a különböző nemzetiség itt nem értékmérő kategória, a regény talán legnagyobb értéke, hogy miközben nem mossa el a határokat – a kegyetlen katonavilágban álságos is volna megértést, elfogadást keresni és találni-kimutatni –, a négy nemzetiség karakterisztikája nem hordoz egyértelműen sem pozitív, sem negatív jegyeket. (Király inkább ironikusan használja mindezeket, jó példa erre az alakulatát kereső szász Hansit lebalfékező felettes, aki a „pedig a szászok precíz emberek” fordulattal ad hangot értetlenkedésének.) 1989 forró őszén és telén nem a nemzeti-ségi konfliktus, de még csak nem is önmagában a katonaelet ad okot a legnagyobb aggodalomra, hanem a bizonytalanság és a tehetetlenség. Király prózában is épp oly egyenes és szikár, mint lírikusként, a majdhogynem szenvtelen leírások teszik igazán drámaivá a szöveget. Ha nem tudnánk is, hogy milyen események felé halad a történet, akkor is észlelhető volna, hogy komoly katalizmák követhetnek. (Magam előzetes tudással rendelkezve kifejezetten vártam a végkifejletet.)

A romániai események és mindaz, ami belőlük akkor reflektálatlanul hírként eljutott a nagyvilágba, évtizedek múltán is joggal okoz a maga módján katarzist. Néhány hónap leforgása alatt Ceaușescu diktatúrája összeomlott, és a tirranikus berendezkedés – tegyük hozzá, hogy csak egy időre – széthullt. Ráadásul mindez már a mediatisált világ figyelmétől övezve, hisz képek és filmfelvételek őrzik azóta is a decemberi eseményeket, kezdve a tüntetésekkel, a katonai beavatkozások képsorain át egészen a Ceaușescu-házaspár kivégzéséig. Erénye a könyvnek, hogy dokumentarista módon, mintegy betétként, közli az országos események krónikáját, benne a diktátort elítélő tárgyalást is, mindez nem zökkenti ki a regényt, sőt inkább megtámogatja.

Azt is tudhatja az olvasó – és nem csak az Erdélyben, illetve a Partiumban élő ma-

gyarok sorsa miatt aggódva –, hogy milyen tragikus gazdasági és szociális körülmények között találta az országot az év vége. A szigorodó határfeltételek ellenére egyre erősebb kapcsolat alakult ki a határon túl élők és az anyaországiak között, mind a magyar, mind a többi nemzetiség (a kötetben a szászok és a szerbek szerepelnek) igyekezett segítséget nyújtani.

A világtörténelmi események és a lokális történetek azonban csak akkor képesek egyszerre megrendítően hatni, ha a szerző elkerüli a patetikusságot és a már ismert közhelyeket. (Igaz, egy-két mondat erejéig megjelenik, mintegy a katonaelet sivárságát ellensúlyozandó a lágyság, de az olyan típusú mondatokat, mint például ez: „Jézus, ha tehetné, ma inkább nem születne meg”, sosem egy konkrét személy mondja, mindig csak valahonnan felhangzik a tömegből, ezzel Király elkerüli azt, hogy giccsessé váljon.)

A *Sortűz*ben úgy fonódik rá a történelmi események szálára a négy fiatal (és környezete sorsa), hogy olvasóként azt éreztem, nem a nagy egészben van elrejtve a mikro történet, hanem a személyes sorok tragikuma teszi hatalmassá, láthatóvá, átélhetővé a történelmet. Azt hiszem, ez a jó regény egyik alapismérve: újrateremti a világot, megkonstruálva azt, amit egyébként már ismerhetnénk, mégis úgy érezhetjük, hogy csak most látunk rá igazán. Ezzel azt is állítom, hogy a *Sortűz*höz nincs szükség előzetes tudásra, tehát aki-nek nincs személyes köze a romániai eseményekhez, az is teljes egészében értheti a regényt.

Haladunk előre az időben, váltakozva találkozunk a szereplőkkel. Nem tudom biztosan, hogy milyen okból, de a négy főhőshöz tartozó oldalak más-más tipográfiai megjelenéssel kerültek a kötetbe. Nyilván az lehetett a szándék, hogy külön elkülönüljenek a szövegek egymástól, ráadásul a négyféle szál egy rövid regényben valóban soknak tűnik. Ezzel együtt engem kifejezetten zavart a különféle szedés, olyannyira, hogy első olvasáskor a kö-

tet közepén tartva a különféle betűtípusok ellenére teljesen egybeolvadt számomra a sokféle történet, másodjára olvasva már tisztán kivehetők voltak az elkülönülések, de ekkor sem éreztem fontosnak a fizikális megkülönböztetést. (Lehet, hogy az egy évvel korábbi kiadás nem így néz ki, én a Magyar Napló-féle magyarországi kiadást olvastam.) Mindenesetre ez az eljárás kézenfekvően mutatja a szöveg egy lehetséges feldolgozási módját: akár mozifilm, akár egy erős sorozat is létrejöhetne a forgatókönyvként is bizonyosan remekül működő szövegből. (Van erre, illetve

inverzére példa, mégpedig erdélyi: Szabó Róbert Csaba *Alakváltók* című remek regénye előbb volt forgatókönyv, illetve hangjáték, s később készült el a regény.)

És ha már vászonra kívánczónak állítottam be a regényt, feltétlenül hozzá kell tenni, hogy mindez készülhetne: román-magyar koprodukcióban. Király Farkas regénye sok szempontból méltó arra, hogy közös origója legyen a XX. század végi román-magyar történelmi múlt feldolgozásának, amiben a sortűzek mellett leginkább a sorsokat lenne érdemes láttatni. Úgy, ahogy ez a regény is teszi.

Nagygéci Kovács József

Vajda Lajos: Fotómontázs Szabó Lajos fényképével (fotómontázs, karton, 30,8×39,9 cm, 1930–1933, magántulajdon)

NAGYGÉCI KOVÁCS JÓZSEF (1977) kritikus, Erdőkertesen él.